85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том I

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том I

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ I

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение проект НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME I

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2067-8 (print)
ISBN 978-954-23-2068-5 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ I

ПЛЕНАРНИ ДОКЛАДИ

ПЪТЯТ КЪМ УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНА КОХЕЗИЯ –
МАКРОИКОНОМИЧЕСКИ РИСКОВЕ И БАРИЕРИ
Проф. д.ик.н. Димитър М. Иванов …… 7

ПРОБЛЕМАТИЧНОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Проф. д-р Митко Димитров …… 31

ФИНАНСИ, ИКОНОМИКС, ЗАСТРАХОВАНЕ И ОСИГУРЯВАНЕ

ИКОНОМИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО
НА ПУБЛИЧНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ И ИМОТИТЕ –
ДЪРЖАВНАТА И ОБЩИНСКА СОБСТВЕНОСТ
Проф. д.н. Борислав Борисов …….. 51

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ КРИЗИС И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЕ
В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ COVID-19
д.э.н., профессор, Зверяков Михаил Иванович …… 59

ИЗМЕРВАНЕ ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПАНДЕМИЯТА
ОТ COVID-19 ВЪРХУ КОРПОРАТИВНИТЕ ПОЛИТИКИ
ЗА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Андрей Захариев …… 67

ОБЛАГОРОДЯВАНЕ НА ПЛОСКИЯ ДАНЪК В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Румен Брусарски …… 75

ДВИЖЕЩИ СИЛИ НА ИНТЕГРАЦИЯ В ГЛОБАЛНИТЕ ЦИФРОВИ ВЕРИГИ
ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ
Проф. д-р Сава Димов …… 83

ЕФЕКТИ ОТ ПРОГРАМАТА НА ЕЦБ ЗА ЗАКУПУВАНЕ НА АКТИВИ
В УСЛОВИЯТА НА ИЗВЪНРЕДНА СИТУАЦИЯ, ПРИЧИНЕНА ОТ ПАНДЕМИЯ
Проф. д-р Силвия Трифонова …… 95

ТЕСТВАНЕ НА КОРЕКТИВНИ ВЕРОЯТНОСТНИ МОДЕЛИ
ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ЕВРОПЕЙСКИ ОПЦИИ ВЪРХУ АКЦИИ
Проф. д-р Стефан Симеонов, Д-р Теодор Тодоров …… 108

КОНКУРЕНЦИЯ И КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИЯ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР (2011-2020 г.). СТРУКТУРЕН АНАЛИЗ
И ЕМПИРИЧНИ НАБЛЮДЕНИЯ
Проф. д-р Стоян Проданов …… 116

THE IMPLEMENTATION OF GOALS OF BALANCED DEVELOPMENT
OF POLAND AGAINST THE CHALLENGES AND DANGERS
OF WASTE MANAGEMENT
Assoc. Prof. Ireneusz T. Dziubek, Dr Tatiana Manasterska 126

MODERN FEATURES OF TRUST ASSET MANAGEMENT
Postgraduate student Stanislav Perminov, Assoc. Prof. Deniss Djakons, PhD 136

ИНДУСТРИЯТА НА ХЕДЖ ФОНДОВЕТЕ В ЕРАТА
НА РАЗХЛАБЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОЛИТИКИ И COVID-19
Доц. д-р Александър Ганчев 142

РАЗНОСКИТЕ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА
НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 150

ВЛИЯНИЕ СТРУКТУРЫ ЭКОНОМИКИ НА ОБЕСПЕЧЕНИЕ
УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И РАЗВИТИЯ
Кандидат экономических наук, доцент Шараг Елена Сергеевна 159

СТРАТЕГИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ СТОПАНСКИ
ОРГАНИЗАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
Доц. д-р Илиан Минков 166

ИНСТИТУЦИИ И НЕРАВЕНСТВО
Доц. д-р Калин Господинов 174

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПОДХОД КЪМ ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ -
ВЪЗМОЖНОСТИ И ОГРАНИЧЕНИЯ
Доц. д-р Калоян Колев 181

ПРОБЛЕМИ НА ЛОЯЛНОСТТА В БАНКОВИТЕ ИНСТИТУЦИИ
ПРИ СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Катя Личева 190

ЦЕЛЕСЪОБРАЗНОСТ И ЕФЕКТИ
НА МЕЖДУРЕГИОНАЛНАТА ДАНЪЧНА КОНКУРЕНЦИЯ
Доц. д-р Людмил Найденов 196

ВЪЗМОЖНИ ГРЕШКИ ПРИ ВЪЗЛАГАНЕТО
НА ОБЩЕСТВЕНИ ПОРЪЧКИ В БЪЛГАРСКАТА ПРАКТИКА
Доц. д-р Марин Маринов, Красимир Парашкевов 204

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Николай Нинов 210

ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID ВЪРХУ ЗДРАВНИТЕ РАЗХОДИ
Доц. д-р Николай Атанасов 219

ПОДХОДИ И ПРАКТИКА НА ДЪРЖАВНОТО ФИНАНСИРАНЕ
НА ПУБЛИЧНОТО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ
Доц. д-р Пламен Йорданов, **Гл. ас. д-р Маргарита Николова** 230

ФИСКАЛНИТЕ ОБЛЕКЧЕНИЯ ЗА ЛИЦА С УВРЕЖДАНИЯ КАТО ПРИКРИТИ
СОЦИАЛНИ ПЛАЩАНИЯ ПРИ ИНВАЛИДНОСТ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, Ас. д-р Йордан Йорданов,
Докторант Жанета Ангелова 238

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ПЛАЩАНИЯ
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Румен Ерусалимов 246

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА СПРАВЕДЛИВОСТ –
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ВЪЗМОЖНОСТИ
Доц. д-р Силвия Топлева 251

ДЪЛГОСРОЧНИ ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ
НА ПАНДЕМИИТЕ – УРОЦИ ОТ НЯКОИ ПРЕДХОДНИ КРИЗИ
Гл. ас. д-р Александър Б. Тодоров 258

ЕВРОФИНАНСИРАНЕТО КАТО СРЕДСТВО ЗА ПОВИШАВАНЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ СЕКТОР
„ПРОИЗВОДСТВО НА ОБЛЕКЛО ОТ ТЕКСТИЛ“
Гл. ас. д-р Ангелина Терзиева 266

НЯКОИ АСПЕКТИ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА COVID-19
ВЪРХУ БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Гл. ас. д-р Анелия Панева 274

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ –
СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 281

ФИСКАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ –
НЕОБХОДИМОСТ, УСЛОВИЯ И ЕФЕКТИ
Гл. ас. д-р Димитър Костов 289

БЪЛГАРИЯ ПО ПЪТЯ КЪМ ЕВРОЗОНАТА
Гл. ас. д-р Петя Василева 297

ДИНАМИКА НА ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ НА БЪЛГАРИЯ
СЪС СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОСЪЮЗА
Гл. ас. д-р Сергей Радуканов 304

ПРОМЕНЯЩИТЕ СЕ РОЛИ НА ФИСКАЛНАТА И ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА
В СВЕТЛИНАТА НА COVID-19 В СТРАНИ С РАЗЛИЧЕН ПАРИЧЕН РЕЖИМ
Гл. ас. д-р Соня Георгиева 310

АСПЕКТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКАТА
ПО ЗАЕТОСТТА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД НЕЯ
Гл. ас. д-р Таня Илиева ……..……..……..……..… 320

ПОВЕДЕНЧЕСКИ ИНВЕСТИЦИОННИ СТРАТЕГИИ –
ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВИ РЕЗУЛТАТИ
ОТ АКТИВНО ИНВЕСТИРАНЕ
Гл. ас. д-р Цветан Павлов ……...……. 325

ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ПРЕД БЪДЕЩИТЕ ПЕНСИОНЕРИ
В КОНТЕКСТА НА НОРМАТИВНИТЕ ПРОМЕНИ ВЪВ ВТОРИ СТЪЛБ
НА ПЕНСИОННИЯ МОДЕЛ В БЪЛГАРИЯ
Ас. д-р Йордан Йорданов ……...……. 334

ПАЗАРЪТ НА БАНКОВИ ДЕПОЗИТИ В БЪЛГАРИЯ:
ДИНАМИКА И СТРУКТУРНИ ИЗМЕНЕНИЯ
Ас. д-р Радослав Къновски …….....……. 340

ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОСТТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ
Д-р Антон Сотиров, **Д-р Никола Пищалов** …….....……. 347

НАДНОРМЕНОТО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕТО
КАТО РИСКОВ ФАКТОР ЗА ЗДРАВЕТО
Д-р Орлин Цветков …….....…….……. 354

МЕРКИ НА ФЕДЕРАЛНИЯ РЕЗЕРВ НА САЩ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА COVID-19
Д-р Свилен Колев .....…….……. 359

STATE AID ENFORCEMENT LAW IN THE ENERGY SECTOR
IN ALBANIA
Lecturer of Law, **Dr. Anduena Gjevori** ……..…….……. 366

БАНКОВАТА ТАЙНА КАТО КОМПОНЕНТА НА БАНКОВАТА
СИГУРНОСТ – ФИНАНСОВО-ПРАВНИ АСПЕКТИ
Преп. Игнат Папазов ……..…….……. 374

THE HISTORICAL EVOLUTION OF THE GOVERNMENT
SECURITIES MARKET IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA
Olesea Speian, PhD Student ……..……...…….……. 378

ПРОМЕНИ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ РЕГУЛАТОРНИ КАПИТАЛОВИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПОКРИТИ ОБЛИГАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Докторант Борислав Киров ..……...……..……. 386

АВТОМОБИЛНИЯТ ПАЗАР В БЪЛГАРИЯ И МЯСТОТО
НА ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА НА НЕГО
Докторант Ваня Галчева ……...……. 393

ЕФЕКТИ ВЪРХУ ПАРИЧНАТА ПОЛИТИКА В РЕЗУЛТАТ
ОТ НАМАЛЯВАНЕТО НА НАЛИЧНИТЕ ПАРИ В ОБРАЩЕНИЕ
Докторант Владимир Сиркаров ……..……. 398

ВЛИЯНИЕ НА КОЕФИЦИЕНТА P/E И ДИВИДЕНТНАТА
ДОХОДНОСТ ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА АКЦИИТЕ
НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР
Докторант Владислав Любенов …….....…… 405

ВЪЗМОЖНОСТ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА МСП
В УСЛОВИЯТА НА ПАНДЕМИЯ
Докторант Даниел Данчев …….....…… 413

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА СОЦИАЛНОТО ОСИГУРЯВАНЕ
ЧРЕЗ ГРАНИЦИТЕ НА ОСИГУРИТЕЛНИЯ ДОХОД
Докторант Жанета Ангелова .....…… 421

ЦИФРОВАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО – СРЕДСТВО
ЗА ПОДОБРЯВАНЕ КАЧЕСТВОТО НА ЖИВОТ И РАДИКАЛНА
ПРОМЯНА НА НАЧИНА НА ПРЕДОСТАВЯНЕ НА МЕДИЦИНСКИ
И ЗДРАВНИ ГРИЖИ
Докторант Живка Петрова .....…… 429

ДЕБАТЪТ МЕЖДУ БАНКОВАТА И ВАЛУТНАТА ШКОЛА ОТ 19-И ВЕК –
ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПАРАЛЕЛИ СЪС СЪВРЕМЕННИТЕ
МОНЕТАРНИ РЕАЛНОСТИ
Докторант Кузман Илиев .....…… 438

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД МЕНИДЖМЪНТА НА ЛЕЧЕБНИТЕ
ЗАВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯ НА ПАНДЕМИЯ ОТ COVID-19
(ПО ПРИМЕРА НА УНИВЕРСИТЕТСКА МНОГОПРОФИЛНА БОЛНИЦА
ЗА АКТИВНО ЛЕЧЕНИЕ „СЪРЦЕ И МОЗЪК“ – ПЛЕВЕН)
Докторант Люба Митева .....…… 446

БЛОКЧЕЙН ТЕХНОЛОГИИТЕ – ГОЛЕМИТЕ ПОЛЗИ
ЗА МАЛКИТЕ БАНКИ
Докторант Марина Милинова .....…… 453

ОТРИЦАТЕЛНИ ЛИХВЕНИ НИВА – ЕМПИРИЧЕН ОПИТ
Докторант Милена Пешева .....…… 460

ФИНАНСОВИЯТ ФЕЪРПЛЕЙ В ЖЕНСКИЯ ФУТБОЛ –
НЕОБХОДИМОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ
Докторант Нено Ненов ……..…… 468

ОТРАЖЕНИЕ НА КОВИД-19 ВЪРХУ ПРЕМИЙНИЯ ПРИХОД
ПО ЗАСТРАХОВКА „КАСКО“ НА МПС В БЪЛГАРИЯ
Докторант Николай Илиев ….…… 474

РАЗВИТИЕ НА ИМУЩЕСТВЕНОТО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА ПРЕЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ОТНОШЕНИЯ
Докторант Радка Василева ….…… 480

КОНСОЛИДАЦИЯТА НА БАНКОВИЯ СЕКТОР
В БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Рая Драгоева ……..…… 488

ИНСТРУМЕНТИ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ
ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ
Докторант Стефан Пешов .....……. 496

ПРОГНОЗИРАНЕ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ -
ОТКЛОНЕНИЕ НА ФАКТИЧЕСКОТО ИЗПЪЛНЕНИЕ
НА КОНСОЛИДИРАНАТА ФИСКАЛНА ПРОГРАМА
СПРЯМО ЗАКОНА ЗА БЮДЖЕТА НА БЪЛГАРИЯ
Докторант Юлиан Войнов .....……. 501

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, ОДИТ, СТАТИСТИКА И МАТЕМАТИКА

ЗА РОЛЯТА И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
ПРИ ДОКУМЕНТИРАНЕТО В СЧЕТОВОДСТВОТО
Проф. д-р Атанас Атанасов .....……. 511

ОСОБЕНОСТИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ
НА СТОКИТЕ В УСЛОВИЯТА COVID-19
Доц. д-р Галя Иванова – Кузманова .....……. 517

АКТУАЛНИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
ПРЕД СЧЕТОВОДНАТА ПРОФЕСИЯ В КОНТЕКСТА
НА ПРОМЕНИТЕ СЛЕД БРЕКЗИТ
Доц. д-р Галина Чиприянова, Д-р Марий Стоянов .....……. 524

КЪМ НОВ ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО
ПО МЕЖДУНАРОДНИ СТАНДАРТИ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ
Доц. д-р Диана Ималова, Доц. д-р Венцислав Вечев .....……. 532

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА
НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ – СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Красимира Славева .....……. 541

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ
ЦИФРОВИЗАЦИЯТА НА ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ РАСТЕЖ
Доц. д-р Маргарита Шопова, Гл. ас. д-р Евгени Овчинников,
Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов .....……..…. 549

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ СПОРАЗУМЕНИЯ ЗА СВОБОДНА
ТЪРГОВИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ И ЗНАЧЕНИЕТО ИМ ОТ ПОЗИЦИЯТА
НА МИТНИЧЕСКИЯ КОНТРОЛ В ЕС
Доц. д-р Момчил Антов .....……..…. 557

INNOVATIVE METHODS FOR ACCOUNTING EDUCATION –
EXPERIENCE AND GLOBAL LESSONS LEARNED
Assoc. Prof. Nadya Velinova-Sokolova, PhD ……..……..…..…. 564

ПАЗАРЪТ НА ЗДРАВНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ, РАЗВИТИЕ И ТЕНДЕНЦИИ

Гл. ас. д-р Валентина Нинова[1]

Резюме: *Със стартирането на нов етап от здравната реформа в България през 2012 година, настъпи прелицензиране на здравноосигурителните дружества като застрахователни. Това позволи на последните да разгърнат своя потенциал. Обект в настоящата разработка е пазара за здравно застраховане, а предмет неговото състояние, развитие и тенденции.*

Ключови думи: *застраховане, здравно застраховане, здравна застраховка, премиен приход, пазарен дял*

JEL: G22, I1

HEALTH INSURANCE MARKET IN BULGARIA – STATE, DEVELOPMENT AND TRENDS

Head Assist. Prof. Valentina Ninova, PhD

Abstract: *With the start of a new stage of health reform in Bulgaria in 2012, there was a relicensing of specialized health companies, operating on the insurance basis, as insurance companies. This allowed the latter to reach their full potential. The object of the study is the health insurance market, and the subject is its state, development and trends.*

Key words: *insurance, health insurance, insurance products, premium income, market share*

JEL: G22, I1

1. Въведение

Процесът по прелицензиране на здравноосигурителните дружества като застрахователни (афиширан и като нов етап от здравната реформа, касаещ втория стълб на действащия здравноосигурителен модел), стартира през 2012 година и имаше за цел (Министерство на здравеопазването) (Нинов & Нинова, 2021) (Нинова, Здравното застраховане в контекста на провежданата здравна реформа в България, 2015) (Нинова, Социално-икономическа характеристика на здравното застраховане като втори стълб на здравноосигурителния модел в България, 2016):

✓ унифициране на родното с европейското законодателство, изразяващо се в действия по отстраняване на несъответствията в нормативната уредба на дейността по допълнително здравно осигуряване;

✓ засилване на финансовия надзор над дружествата; елиминиране на недостатъчността и ограничеността на информацията, която се съдържа в

[1] v.ninova@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

програмата за дейността им, в резултат на което е невъзможно да се преценява надеждността й, нейната адекватност и изпълнимост; завишаване на изискванията за капитал и платежоспособност на дружествата, породени от спецификата на дейността свързана със здравето на лицата;

✓ повишаване на качеството и сигурността на предлаганите услуги, тъй като съгласно разпоредбите на Кодекса за застраховане, критериите към застрахователните дружества са по-високи, което автоматично гарантира на потребителите на застрахователни услуги, че допуснатите на пазара компании са финансово стабилни, отговорни и прилагат добри бизнес практики;

✓ засилване на конкуренцията в сектора, посредством по-разнообразно портфолио от иновативни здравно-застрахователни продукти и услуги, а от тук и предоставяне на по-големи възможности за избор на същите от страна на потребителите – корпоративни клиенти и граждани.

2. Анализ на основните показатели на пазара за здравно застраховане в България

За най-точно представяне на състоянието, развитието и тенденциите на пазара за здравно застраховане в страната ни, следва да бъдат проследени следните показатели – динамика на премийния приход, застрахователните плащания и пазарния дял на здравните застраховки. Периодът на изследването е 10 години – от 2011 година (годината на подготовката на промените) до 2020 година (включително).

2.1. Състояние на брутния премиен приход по здравно застраховане в България

2.1.1. Състояние на брутния премиен приход на „Постоянна здравна застраховка“

Първият показател, на който ще се спрем, е премийният приход за отделните здравни застраховки, които се предлагат в областта, както на общото, така и на животозастраховането.

На база представените в Таблица 1 данни (Вж. Табл. 1.), веднага след извършените законодателни промени, се наблюдава пренасочване на интереса на потребителите от „Постоянна здравна застраховка“, към застраховката „Заболяване“, предлагана както от застрахователни дружества, работещи в областта на животозастраховането, така и от такива, които работят и по линия на общото застраховане.

Етапът от реформата в системата на здравеопазването през 2012 година, се отразява и върху по-нататъшното развитие на здравните застраховки, изразяващо се в негативна тенденция, засягаща премийният приход на „Постоянна здравна застраховка“, който от 2193046,34 лева през 2011 година бележи спад след промените през 2012 година и през 2013 година той възлиза на 586 420,99 лева. Негативната насока на развитие на този показател по застраховката се запазва и през следващите години като намалява до

стойност от 319388,97 лева през 2016 година и се достига до нулев премиен приход на този застрахователен продукт от 2017 година.

Таблица 1. Премиен приход и процентното му изменение спрямо предходната година по видове здравни застраховки за периода 2011–2020 година

(в лева и %)

Година	Постоянна здравна застраховка		Заболяване – животозастраховане		Заболяване – общо застраховане	
	Премиен приход	%-но изменение спрямо предходната година	Премиен приход	%-но изменение спрямо предходната година	Премиен приход	%-но изменение спрямо предходната година
2011 г.	2193046,34	-12,04%			133135,81	305,45%
2012 г.	2382072,08	8,62%	13581,20		344363,86	158,66%
2013 г.	586420,99	-75,38%	12134959,76	89251,16%	36751149,27	10572,19%
2014 г.	405609,69	-30,83%	23396933,72	92,81%	43813616,91	19,22%
2015 г.	342343,86	-15,59%	28321448,19	21,05%	41603173,8	-5,05%
2016 г.	319388,97	-6,71%	36490188,33	28,84%	44521978,6	7,02%
2017 г.			45720197,48	25,29%	51751004,5	16,24%
2018 г.			70788517,5	54,83%	53036641,8	2,48%
2019 г.			109232699,2	54,31%	65731968,4	23,94%
2020 г.			68223736,54	-37,54%	69898663,5	6,34%

Източник: Комисия за финансов надзор, 2011–2020 година (Комисия за финансов надзор, 2021) *http://www.fsc.bg , към 02.07.2021 година*

2.1.2. Състояние на брутния премиен приход на застраховка „Заболяване“, която се предлага от животозастрахователни дружества

Друг резултат от прелицензирането на здравноосигурителните дружества като застрахователни, е факта че някои от тях получиха лиценз за предлагане на здравни застраховки чрез компании-майки по животозастраховане. Поради тази причина от 2012 година животозастрахователните компании предлагат и застраховка „Заболяване“. В тази връзка и отчитането по застраховката стартира от 2012 година, през която премийният приход възлиза на 13 581,20 лева. Година по-късно той нараства приблизително 900 пъти като достига до 12 134 959,76 лева. За периода от 2013 година до 2014 година отново е налице увеличаване с приблизително 93%. През 2015-2017 година нарастването се запазва в границите 20-30%. Скок в премийният приход с около 54-55% е налице през 2018 и 2019 година. Фактор за това нарастване през тези година можем да потърсим в посока отчитането на нулев премиен приход по „Постоянна здравна застраховка“ и последвалото прео-

риентиране на кандидатите за застраховане (клиенти на животозастрахователните компании) към краткосрочната застраховка „Заболяване“. Друг фактор е утвърждаването на пазарните позиции на застрахователите и продуктите, които те предлагат по линия на здравното застраховане. През 2020 година, обаче се наблюдава отлив и от тази застраховка с -37,54%. Една от причините за последвалият спад се дължи на обявена в страната през месец март същата година, пандемия от COVID-19.

2.1.3. Състояние на брутния премиен приход по застраховка „Заболяване“, която се предлага от дружества, работещи в областта на общото застраховане

При застраховка „Заболяване”, предлагана от дружествата, които работят в областта на общото застраховане, се наблюдава динамика от началото на разглеждания период от 2011 година до 2013 година. Премийният приход нараства с около 300% през 2011 година спрямо 2010 година. Той бележи ръст през 2013 година – с малко над 106 пъти спрямо премийният приход през предходната 2012 година и се стигне до увеличение през 2014 година, чийто размер достига 43 813 616,91 лева. През целият период на наблюдение на този показател единствено през 2015 година застраховката бележи минимален спад, след което до 2020 година на база представените в Таблица 1 данни проследяваме отново увеличение. Прави впечатление, че застрахователните дружества, работещи в областта на общото застраховане и предлагат здравна застраховка, не отчитат като цяло спад в премийния приход дори и през 2020 година.

2.2. Състояние на изплатените средства (застрахователни суми или обезщетения) на пазара за здравно застраховане в България

2.2.1. Състояние на изплатените средства при „Постоянна здравна застраховка“

Сериозно внимание следва да се обърне и на плащанията, които се извършват по линия на здравните застраховки, предлагани на застрахователния пазар у нас. Те могат да са под формата на застрахователни обезщетение или застрахователни суми (или част от тях), чийто размер и процентно изменение са представени на представената Таблица 2.

На база посочената информация може да се заключи, че за разгледания период от 2011 до 2020 година (включително), застрахователни плащания при „Постоянна здравна застраховка” са извършвани само до 2016 година. През периода от 2011 до 2016 година въз основа на посочените погоре данни се наблюдава спад по отношение на плащанията на застрахователните дружества по същата застраховка. Като причина за очерталата се тенденция можем посочим промените, които настъпиха в сектор здравеопазване през 2012 година. Така освен спад в премийният приход, такъв се наблюдава и по отношение на изплатените средства по „Постоянна здравна

застраховка", като от 2017 година се прекратяват напълно й плащанията по застраховката.

Таблица 2. Изплатени суми и обезщетения, и процентното им изменение спрямо предходната година по видове здравни застраховки за периода 2011–2021 година

(в лева и %)

Година	**Постоянна здравна застраховка**		**Заболяване – животозастраховане**		**Заболяване – общо застраховане**	
	Изплатени суми и обезщете-ния	%-но изменение спрямо предходна-та година	Изплатени суми и обезщете-ния	%-но изменение спрямо предходна-та година	Изплатени обезщете-ния	%-но изменение спрямо предход-ната година
2011 г.	775395,63	-49,59%			23745,72	45,57%
2012 г.	836460,35	7,86%			58373,33	145,83%
2013 г.	277055,03	-66,88%	2468195,99		25365818	42632,76%
2014 г.	134699,1	-51,38%	10272689,7	316,20%	24507212	1,57%
2015 г.	71565,68	-46,87%	11777427,92	14,65%	27519281	12,29%
2016 г.	64260,14	-10,21%	12491717,7	6,06%	30189524	9,70%
2017 г.			19315315,34	54,62%	30223068	0,11%
2018 г.			21511806,95	11,37%	35509659	17,49%
2019 г.			39363844,1	82,99%	41455778	16,75%
2020 г.			28412685,42	-27,82%	40587556	-2,09%

Източник: Комисия за финансов надзор, 2011–2020 година (Комисия за финансов надзор, 2021) *http://www.fsc.bg , към 02.07.2021 година.*

2.2.2. Състояние на изплатените средства на застраховка „Заболяване", която се предлага от животозастрахователни дружества

С настъпването на законодателните промени през 2012 година в сектора здравеопазване, дружествата които работят в областта на животозастраховането започнаха да предлагат и застраховката „Заболяване". С нарастването на премийния приход по застраховката, значително нарастват и плащанията – от 0 лева на 2 468 195,99 лева през 2013 година. За периода от 2013 година до 2019 година е налице увеличаване на размера на плащанията от 16 пъти – до стойности от 39 363 844,1 лева през 2019 година. Спад по застраховката се наблюдава през 2020 година. Причините за това може да се търсят в посока обявената през месец март същата година пандемия COVID-19 и последвалият спад в премийния приход по застраховката.

2.2.3. Състояние на изплатените средства по застраховка „Заболяване“, която се предлага от дружества, работещи в областта на общото застраховане

От началото на представеният период се констатира динамика във връзка с извършените плащания при застраховка „Заболяване“, която се предлага от застрахователи, работещи в областта на общото застраховане. Най-отчетливо изразено е нарастването на тези средства през 2013 година. То е с малко над 400 пъти спрямо плащанията извършени през предходната 2012 година. През 2020 година по тази застраховка не се наблюдава спад в премийния приход, но по линия на изплатените средства от застрахователните дружества е налице тяхното намаляване. Причина за разминаването може да търсим косвено в създалата се извънредна епидемиологична обстановка в страната – социалната изолация, ограничаване на пътуванията и налагането на предпазни мерки, което имаше за последствия ограничаване на контактите между хората и минимизиране на риска от сезонни и други заболявания, отлагане на планови манипулации и операции и т.н., които имат за следствие реализирането на застрахователни плащания.

2.3. Пазарен дял на здравните застраховки в България

Един от показателите, който очертава значимостта на здравните застраховки е техният пазарен дял. Тъй като някои от тях се предлагат по линия на животозастраховането, а други по линия на общото застраховане, пазарният дял представен на Таблица 3 ще бъде отнесен към съответните застрахователни пазари (пазар на общото застраховане и животозастрахователният пазар).

След като е налице спад в премийният приход при „Постоянна здравна застраховка”, логично е да се наблюдава и отслабване на пазарният й дял (виж Таблица 3). През 2013 година, намалението е осезателно като достига до 0,2%. През следващите три години застраховката заема приблизително 0,1% от животозастрахователният пазар. От 2017 година по тази застраховка не се отчита премиен приход и съответно тя не заема част от този пазар.

В противовес на резултатите по постоянната здравна застраховка са резултатите по застраховката „Заболяване“, предлагана по линия на животозастраховането. След здравната реформа през 2012 година, тя утвърждава своите пазарни позиции като се наблюдава чувствително увеличение на пазарният й дял. Въпреки поетапният ръст на този показател, при застраховката се наблюдава и спад в дела, който тя заема на пазара за здравно застраховане през 2020 година. Отново като причина за това отслабване на пазарните позиции може да се посочи обявената пандемия и националните локдауни.

До нормативните реформи от 2012 година на пазара по общо застраховане у нас, три са застрахователните дружества, отчитащи премиен приход по застраховка „Заболяване“. Постепенно техният брой нараства до 18

(през 2020 г.), а това се отразява и върху пазарният дял, който заема тази застраховка. Така от приблизително 0% пазарен дял, застраховката „Заболяване“, която се предлага от дружества, работещи в областта на общото застраховане, той достига до 2,9% през 2020 година.

Таблица 3. Пазарен дял за видовете здравни застраховки в проценти за периода 2011–2020 година

Година	Постоянна здравна застраховка	Заболяване – животозастраховане	Заболяване – общо застраховане
2011 г.	0,9%		0,0%
2012 г.	0,9%	0,0%	0,0%
2013 г.	0,2%	4,0%	2,6%
2014 г.	0,1%	6,9%	3,1%
2015 г.	0,1%	7,2%	2,8%
2016 г.	0,1%	8,5%	2,7%
2017 г.		10,7%	3,0%
2018 г.		15,8%	2,5%
2019 г.		21,9%	2,7%
2020 г.		14,5%	2,9%

Източник: Комисия за финансов надзор, 2011–2020 година (Комисия за финансов надзор, 2021) *http://www.fsc.bg, към 02.07.2021 година.*

**Забележка: Пазарният дял за Постоянна здравна застраховка и застраховка Заболяване – животозастраховане важи за животозастрахователния пазар, а за застраховка Заболяване – общо застраховане за пазара по общо застраховане.*

3. Заключение

Видно от представеният анализ на основните показатели на пазара за здравно застраховане в България, изминалите почти 10 години от старта на промените са под влиянието на три ключови процеса:

- първият е свързан пряко с извършените законодателни промени по прелицензиране на здравноосигурителните дружества в застрахователни и произтичащите от този факт последствия;
- вторият има отношение към утвърждаването на водещите компании и разпределението на пазарните дялове, както и с затвърждаването на техните продукти, а също така и с опитите на държавата да намери ново място и да им вмени нова роля във все още реформиращата се система на родното здравеопазване;
- третият е в контекста на разразилата се пандемия от COVID-19, довела до нуждата от демонстриране на гъвкавост и адаптивност на застрахователните дружества, предложили покритие срещу този риск, с което доказаха, че са готови за пласиране на иновативни продукти в съзвучие с потребностите на пазара (Нинов & Нинова, 2021).

Независимо от факта, че здравните застраховки съставляват все още незначителен дял от общата сума на приходите в общото и в животозастраховането, трендът им през разглеждания период е в посока трайно покачване. Този факт е достатъчно красноречив, що се касае до интереса към тях, особено в контекста на разразилата се пандемия от COVID-19 (Нинов & Нинова, 2021). Притежанието на здравна полица дава на собственика й, явното предимство да получи по-бърз достъп до лекарска помощ и медицинско обслужване, при това без нужда от допълнително заплащане (каквато е вече масовата практика по линия на НЗОК).

Използвани източници

Комисия за финансов надзор. (2021). *https://www.fsc.bg/bg/*. Извлечено от https://www.fsc.bg/bg/.

Министерство на здравеопазването. (н.д.). *http://www.mh.government.bg/DownloadHandler.ashx?id=10449.* Извлечено от http://www.mh.government.bg.

Нинов, Н., & Нинова, В. (2021). Специфики и особености на застраховките с покритие заболяване от COVID-19 предлагани на българския застрахователин пазар. *Сборник доклади от годишна университетска научна конференция 2021* (стр. 322-328). Велико Търново: ИК на НВУ „Васил Левски“.

Нинова, В. (2015). Здравното застраховане в контекста на провежданата здравна реформа в България. *Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов - Свищов, 2015, бр.8*, стр. 52-62.

Нинова, В. (2016). Социално-икономическа характеристика на здравното застраховане като втори стълб на здравноосигурителния модел в България. *Годишен алманах. Научни изследвания на докторанти на СА Д. А. Ценов - Свищов, бр.10*, стр. 86-107.